

Poznań, dnia 25 sierpnia 2023 roku

dr hab. Dagmara Drewniak, prof. UAM
Wydział Anglistyki
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
dagmarad@amu.edu.pl

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Pani mgr Julii Siepak

*pt. Towards an Alternative Poetics of Space: Intersections of the Feminine and
the Environmental in Recent North American Indigenous Fiction in English*

*[W poszukiwaniu alternatywnej poetyki przestrzeni: motywy kobiecości i
środowiska w anglojęzycznej prozie rdzennych pisarek Ameryki Północnej]*

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Anny Branach-Kallas

i promotorki pomocniczej dr Nelly Strehlau

Przedstawiona mi do recenzji praca doktorska Pani mgr Julii Siepak przygotowana na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu pod kierunkiem promotorki prof. dr hab. Anny Branach-Kallas i promotorki pomocniczej dr Nelly Strehlau to bardzo interesująca i niezwykle potrzebna rozprawa dotycząca powiązań pomiędzy

przestrzeni, rozumianą jako miejsce geograficzne, polityczne, ale i przestrzeń o wymiarze duchowym, a środowiskiem naturalnym i motywami kobiecości we współczesnej prozie rdzennych pisarek Ameryki Północnej. W pracy tej Doktorantka poddaje analizie cztery wybrane powieści pisarek pochodzących z różnych grup społeczności rdzennych zarówno USA jak i Kanady, wszystkie wydane w XXI wieku. Są to: *The Road Back to Sweetgrass* Lindy LeGarde Grover z 2014 r., *The Night Watchman* Louise Erdrich (2020), *The Break* Kathereny Vermette (2016) oraz *Birdie* Tracy Lindberg z 2015 roku. Wybór ten gwarantuje nie tylko aspekt komparatystyczny, gdyż Doktorantka zestawia teksty reprezentujące zarówno literaturę indygeniczną USA jak i Kanady, ale przede wszystkim wpisuje problemy ludności rdzennej w konteksty literatur kolonialnych i mechanizmów opresji wobec kobiet. Ponadto, Autorka odnosi się także do możliwości przezwyciężenia schematów, w jakie zostały wtłoczone społeczności rdzenne przez osadnictwo kolonialne.

Praca Pani mgr Siewak liczy 247 strony i składa się z obszernego Wstępu, jednego rozdziału teoretycznego, dwóch rozdziałów analitycznych, konkluzji, bibliografii oraz streszczenia w języku polskim oraz, co należy szczególnie podkreślić, została przygotowana jako efekt grantu Preludium Narodowego Centrum Nauki (2020/37/N/HS2/01004). Wskazuje to również na fakt, iż Pani mgr Siewak wykazała się zarówno inicjatywą w pozyskiwaniu środków na badania własne, ale i umiejętnością dojrzałego formułowania pytań badawczych i intensywnego poszukiwania odpowiedzi na nie. Doktorantka potwierdza to pod koniec Wstępu (str. 28), wyliczając miejsca, w których pogłębiała swoją wiedzę na tematy literatur rdzennych, a były to Southern Oregon University w Stanach Zjednoczonych czy wizyty badawcze w kanadyjskim Vancouver czy amerykańskim Seattle. Widać zatem, że Pani mgr Siewak bardzo świadomie wykorzystała czas studiów doktoranckich, przygotowując oryginalną i obszerną, a jednocześnie spójną, rozprawę doktorską, ale i obserwując aktywizm grup ją interesujących w miejscu ich zamieszkania.

Podział pracy jest bardzo klarowny, a obszerny Wstęp i Zakończenie stanowią ważne elementy w całej pracy wzbogacając ją o syntetyczne zestawienia odpowiednio planów i pewnego programu badawczego oraz zwięzłych, ale wnikliwych konkluzji. Wstęp stanowi więc niejako także część debaty metodologicznej, kontynuowanej w rozdziale pierwszym, w którym nacisk położony jest bardziej na tło historyczne i kulturowe opisywanych przestrzeni objętych kolonialną dominacją. Pani mgr Siepak opiera swoje analizy wybranych tekstów na odwołaniach do rdzennych teorii przestrzeni i teorii feministycznej, szczególnie w ujęciu krytyczek indygenicznym, na ekokrytyce oraz na szerokim przedstawieniu wybranych (acz kompletnych i reprezentatywnych) aspektów studiów indygenicznym. We wstępie Doktorantka wprowadza też takie terminy jak *resurgence* (proces odnowy rdzennej kultury), *reciprocity* (oznaczającej szacunek i mającej swoje korzenie w etyce troski), pojęcie ziemi jako pedagogii, rdzenne „miejsce-myśli”, pokrewieństwa czy więzi. Wszystkie te pojęcia w odniesieniu do koncepcji przestrzeni i kobiecości wprowadzone są w sposób przejrzysty, a wstęp wraz z rozdziałem pierwszym stanowi wzorowy przykład konsekwentnego, dojrzałego dyskursu teoretyczno-historycznego podanego w sposób syntetyczny i nie „przegadanego”. W rozdziale pierwszym pt. „Settler Colonial Mappings of North America” mgr Siepak wnikliwie opisuje koncepcję kolonializmu osadniczego i wynikających z niego konsekwencji w obu omawianych krajach i niezwykle przejrzysto, krok po kroku wprowadza wszystkie ważne terminy i fakty w zakresie historii, a także omawia tło społeczno-kulturowe współczesnych narodów rdzennych żyjących na terenach dzisiejszych Stanów Zjednoczonych i Kanady. Autorka wychodzi od historii kolonizacji osadniczej i związanych z nią najważniejszych koncepcji organizujących życie na podbitych terytoriach. Posiłkuje się terminologią sformułowaną w przeważającej części przez badaczy rdzennych takich jak np. Kyle Powys Whyte. Rozdział ten jest niezwykle ciekawy i tak, jak wspomniałam, porządkuje rozproszoną wiedzę na tematy historyczno-społeczne w kontekście środowiska i kobiecości.

Rozdział drugi zatytułowany “Geographies of (De)Termination in Linda LeGarde Grover’s *The Road Back to Sweetgrass* and Louise Erdrich’s *The Night Watchman*” jest pierwszym z dwóch rozdziałów analitycznych w dysertacji. Doktorantka przedstawia analizy dwóch wybranych powieści amerykańskich w sposób wnikliwy i dokładny. Bardzo konsekwentnie prowadzi całą narrację opierając się na wprowadzonych wcześniej pojęciach i, utrzymując dyscyplinę wywodu, nie wdaje się w żadne marginalne dyskusje, ale trzyma się narzuconych przez siebie tematów, pojęć i pytań badawczych, jakie sformułowała na początku rozprawy. Pojawiają się więc odniesienia do ekologii, środowiska, ale i związku rdzennej ludności z ziemią w kontekście aktów prawnych obowiązujących na danym terytorium. Ponadto Doktorantka przedstawia sytuację rdzennych kobiet w USA i Kanadzie, będącą pewnego rodzaju paralełą do zawłaszczenia ziemi przez osadnictwo kolonialne. Wspomina przy tym o sytuacji przymusowych sterylizacji, pracy fizycznej ponad siły czy ogólnie systemowej przemocy wobec kobiet i wpisuje te działania w rasistowską politykę opresji wobec Innego. Ciekawymi elementami tej części pracy są także opozycje miasto – natura, czy miasto – rezerwat, odwołując się do polityki osadniczej i regulacyjnej wprowadzanej przez wiele aktów prawnych na przestrzeni lat w USA. Autorka nawiązuje także do ciekawego wątku emancypacyjnego w powieści Erdrich, gdzie emancypacja ma oznaczać właściwie wyrzeknięcie się bycia częścią społeczności natywnej i „wyzwolenie od bycia Indianinem” i ciekawie analizuje konsekwencje wprowadzania takich regulacji. Doktorantka w analizowanych powieściach wskazuje także na różne postawy bohaterów: od sprzeciwu do poddania się czy nawet próby akceptacji takich rozwiązań. Wydaje mi się, że część poświęcona *The Night Watchman* jest jedną z najlepszych fragmentów analitycznej części pracy. Analiza prowadzona jest bardzo dojrzałe i ciekawie, napisana jest też świetnym językiem i czyta się ją niemal porywająco, mimo bardzo poważnych problemów, których powieść przecież dotyka.

Rozdział trzeci pt. “Mapping Women’s Trauma in Katherena Varrette’s *The Break* and Tracy Lindberg’s *Birdie*” oferuje analizy dwóch powieści kanadyjskich w kontekście traumy

międzypokoleniowej i jej wpływu na rdzenne kobiety. Doktorantka celnie lokuje tekst Vermette na granicy powieści detektywistycznej, koncentrując się jednak na elementach związanych z przemocą wobec dzieci i kobiet oraz nawiązując do koncepcji „drzewa genealogicznego przemocy” Suzanne Methot, a także śledząc elementy związane z mitem wendigo u Vermette. Autorka kreśli także interesującą paralelę pomiędzy eksploatacją ziemi należącej do Indian, a możliwościami uzdrowienia płynącymi zawsze z tradycji, rytuału i natury. Co więcej Vermette, a za nią i mgr Siewak mierzą się z przestrzenią miejską i próbują odpowiedzieć na pytanie na ile ta przestrzeń stwarza możliwości przerwania spirali przemocy. Siewak podkreśla widoczną u Vermette siłę kobiet i szanse na odrodzenie poprzez wspólnotowość i etykę troski. W powieści *Birdie* mamy także do czynienia z rodziną wielopokoleniową poddaną manipulacjom i przemocy. Co więcej rezerwat nie jest miejscem uzdrowienia i źródłem siły, a symboliczna warstwa powieści nie pozwala na łatwe klasyfikacje i proste analizy. Z tej wielowarstwowej pułapki Pani mgr Siewak wychodzi zwycięsko przedstawiając fascynujące analizy głównej bohaterki, która znajduje sobie własne *alter ego* w postaci ptaka. Tutaj także konsekwentnie Doktorantka mierzy się nie tylko z tematem przemocy, ale i znaczenia przestrzeni, tradycyjnej dla plemienia Kri etyki troski oraz rdzennych praktyk i ceremonii dotyczących uzdrawiania wynikających często z kontaktu z ziemią i naturą. Doktorantka także trafnie analizuje koncepcję „kobiecej rodziny” czy „rodziny kobiet”, jaką główna bohaterka znajduje nieco zaskakująco w piekarni prowadzonej przez białą Kanadyjkę. Mimo, iż rozdział trzeci jest dużo krótszy niż poprzedni, analizy są spójne i kompletne.

Oprócz bogatej bibliografii liczącej ponad 170 pozycji i skompletowanej na 22 stronach, praca zawiera także syntetyczne Konkluzje, w których Autorka nawiązuje do własnych pytań badawczych i zestawia wyniki swoich analiz w kontekście przedstawionych na wstępie teorii i narzędzi metodologicznych. Są one klarownym domknięciem zaproponowanych analiz dotyczących sytuacji rdzennych kobiet w obliczu naznaczenia traumą, wykorzenia, a funkcjonujących w sytuacji pewnej dynamicznie następującej zmiany: od opresji kolonialnej

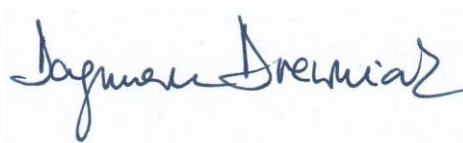
do prób odzyskiwania indygenicznego przestrzeni i odnowy, co dla społeczności rdzennych kobiet może płynąć z odrodzenia więzi, tradycji i związków z przestrzenią.

Przejdę teraz do kilku wątków polemicznych i pytań, jakie zrodziły się podczas lektury rozprawy doktorskiej. Nie mają one na celu unieważnić wszystkich zalet pracy, jakie wymieniłam powyżej, a raczej skłonić Doktorantkę do przemyśleń czy zaprosić do dyskusji. Pierwszą sprawą, jaka mi się nasunęła jest pytanie o możliwość, chęci czy może celowość wpisania rozważań doktorantki w szerszą panoramę pisarstwa rdzennych kobiet w USA i Kanadzie, czego w pracy mgr Siepak zabrakło. Taka próba została poczyniona we Wstępie na str. 23, gdzie Pani mgr Siepak wymienia kilka innych tekstów o podobnej tematyce, ale zdecydowanie odczułam pewien niedosyt po lekturze dysertacji, w której szczegółowo analizowane są tylko cztery powieści, a bardzo okazjonalnie wspomniane są inne teksty autorek indygenicznych takich jak np. Michelle Good. Zastanawiam się z czego wynikał taki wybór, zestawienie oraz pewne ograniczenie, które Doktorantka sobie narzuciła. Oczywiście analizowane cztery powieści dobrane są doskonale, ale bardzo ciekawe byłoby porównanie ich z innymi tekstami o podobnej tematyce tak, aby uwypuklić aspekt komparatystyczny pracy. Należy nadmienić, że rozprawa doktorska Pani mgr Siepak podejmuje tematykę dopiero stopniowo rozpoznawaną na gruncie krytycznym, o czym świadczy liczba źródeł na ten temat, do jakich odwołuje się Pani magister. Jednakże w zestawieniu z analizą powieści mniej znanych, a szczególnie tekstami Lindy LeGarde Grover czy Tracey Lindberg, słabo opisanymi dotychczas, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego stawianego we wstępnej części pracy. Zastanawiam się jednak czy rzeczywiście, szczególnie w części poświęconej LeGarde Grover, której tekst jest najsłabiej rozpoznany, nie można było odwołać się do źródeł zewnętrznych, przynajmniej sygnalnie do recenzji, jakie powieść zebrała np. Margaret Noodin (2016) czy Marthy Viehmann (2014). Być może nie wniosłyby one wiele nowego, ale wskazały na recepcję powieści w środowisku naukowo-dziennikarskim.

Dużym walorem pracy jest wpisanie jej w metodologię i aparat badawczy rdzennych badaczy. Naturalną koniecznością z tej perspektywy jest wymiar społeczny, by nie powiedzieć aktywizm i społecznikostwo naukowców rdzennych, którzy proponując pewne rozwiązania metodologiczne mają z pewnością na celu także wywarcie pewnego wpływu i przełożenie go na odnowę i odzyskiwanie własnej pozycji w dyskursie zdominowanym do tej pory przez zachodnią akademię. Wynika z tego jednak pewien niedosyt „literackości,” a mianowicie Doktorantka podążając za odpowiedziami na pytania ją nurtujące pomija nieco aspekt formalny wybranych tekstów (sygnalnie zahaczając o tę tematykę w rozdziale trzecim), a także wątki symboliczne. Myślę, że w ramach dyskusji nad przestrzenią rozumianą jako relacja czy głęboki związek jest miejsce na pewną analizę „geopoetycką” by użyć terminu Kennetha White’a, a wprowadzonego na grunt polski przez Elżbietę Rybicką. Myślę tu przede wszystkim o esejach Warrena Carriou, Kariny Vernon, ale i Sophie McCall czy Margery Fee. Oczywiście, zdaję sobie sprawę, że należałoby odnieść się i tutaj w większym stopniu do badaczy rdzennych zajmujących się przestrzenią i relacją człowieka z nią. Zresztą, gdyby Doktorantka przygotowywała rozprawę do druku polecam zajrzeć do najnowszej książki pod redakcją Smaro Kamboureli i Larissy Lai pt. *Land / Relations. Possibilities of Justice in Canadian Literature* (2023), gdzie w wielu esejach poruszana jest problematyka bliska rozprawie doktorskiej zarówno z politycznego, jak i literackiego punktu widzenia.

Na koniec chciałabym podkreślić, że praca napisana jest doskonałą angielszczyzną, wzorowo zredagowana, czyta się ją z dużą przyjemnością pomimo ciężaru tematyki. Jak już wspomniałam, Pani mgr Julia Siepak oznacza się dojrzałością naukową, swobodą w operowaniu aparatem badawczym, delikatnością w pracy z tekstami pisarek indygenicznymi, a także, co wynika ze wzmianki o grantie NCN i listy publikacji Doktorantki znajdującej się w bibliografii, jest badaczką samodzielną, radzącą sobie z trudną tematyką i ujęciem komparatystycznym, doskonale uformowaną i wspianale rokującą na przyszłość. W związku z tym uważam, że rozprawa doktorska Pani mgr Julii Siepak zasługuje na wyróżnienie.

Dlatego z pełnym przekonaniem stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr Julii Siepak **spełnia** kryteria określone w art. 187 ust. 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 o stopniach naukowych i tytule naukowym, aby nadać mgr Julii Siepak stopień doktora. W związku z tym **popieram** wniosek o dopuszczenie Pani mgr Julii Siepak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in black ink, reading "Agnieszka Drewniak". The signature is written in a cursive style with a large initial 'A'.